

Research Article

Dor: 20.1001.1.25385968.1401.17.1.3.3

Analysis of the most important factors affecting the spread of addiction in rural areas (Case study: Qara Pashtloo Bala rural district, Zanjan County)

Mehdi Cheraghi*¹ & Masumeh Mohammadlo²

1. Assistant Professor, Department of Geography, University of Zanjan, Zanjan, Iran

2. M.A in Geography & Rural planning, University of Tehran, Tehran, Iran

* Corresponding author: Email: mahdicharaghi@yahoo.com

Receive Date: 18 October 2017

Accept Date: 16 March 2020

ABSTRACT

Introduction: Today, various social ills such as addiction, cultural issues and problems have been added to the issues raised in the past and require extensive studies and planning in this area to reduce the small human capital of settlements. Rural to be maintained and used for sustainable rural development.

Research aim: Determining the effective factors on the spread of addiction in the rural areas of Zanjan County.

Methodology: The present study investigates the factors affecting the spread of addiction in rural areas. The type of applied research and the nature of research is descriptive-analytical. The method of data collection is library and field (questionnaire), the method of analysis is descriptive and inferential (factor analysis test). The statistical population of the study includes rural households in Qara Pashtlavi Bala district. Due to the high number of villages and for detailed study of 12 villages in the district through cluster sampling and based on the number of population, the number of samples per population was determined.

Studied Areas: Qarahpashtlu village is located in the southern direction of Qarahpashtlu village, in Zanjan city and Qarahpashtlu district. The distance from the center of the village (Armaghankhaneh) to the center of Zanjan city is approximately 42 km. The number of villages in the study village according to the 2011 census is 23 villages.

Result: The economic factor is the most important factor in the spread of addiction in the rural areas studied. The specific value of this factor is 7.756, which alone can calculate and explain 13.96% of the variance. 16 variables are loaded in this factor. Among the 16 variables studied in this factor, the variables of low drug prices with a factor load of 0.775, unemployment with a factor load of 0.710 and low variables of easy access to drugs with a factor load of 0.716, in economic, personal and Infrastructure was recognized as the most important factor influencing the spread of addiction.

Conclusion: A review of the theoretical literature related to the causes of the formation of deviations and comparison of theories with the characteristics of the study area is the adaptation of Meriton theory to the conditions of the region.

KEYWORDS: Crime, addiction, drugs, Zanjan County

فصلنامه علمی مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی
دوره ۱۷، شماره ۱ (پیاپی ۵۸)، بهار ۱۴۰۱
شاپای چاپی ۰۵۹۶۸-۲۵۳۵ شاپای الکترونیکی X۰۵۹۵-۲۵۳۸
<http://jshsp.iaurasht.ac.ir>
صص. ۱۰۷-۱۱۸

Dor: 20.1001.1.25385968.1401.17.1.3.3

مقاله پژوهشی

تحلیل مهم ترین عوامل مؤثر بر گسترش اعتیاد در نواحی روستایی (مطالعه موردی: دهستان قره پستلو بالا، شهرستان زنجان)

مهدی چراغی*^۱ و معصومه محمدلو^۲

۱. استادیار گروه جغرافیا، دانشگاه زنجان، زنجان، ایران

۲. دانش آموخته کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه شهید بهشتی تهران، تهران، ایران

* نویسنده مسئول: Email: mahdicharaghi@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۲۶ مهر ۱۳۹۶
تاریخ پذیرش: ۲۶ اسفند ۱۳۹۸

چکیده

مقدمه: توجه به مشکلات و آسیب‌های سکونتگاه‌های روستایی یکی از موضوعات مهم و قابل توجه در جامعه محسوب می‌شود. طی سال‌های گذشته مشکلات و معضلات مختلف مناطق روستایی همچون مهاجرت‌های گسترده روستایی- شهری، فقر، بیکاری، مسائل مرتبط با مدیریت محلی، جمعیت و نیروی انسانی فعال، روند سالخوردگی نیروی کار کشاورزی و ... مد نظر پژوهشگران و سیاستگذاران بوده در حالی که امروزه آسیب‌های اجتماعی مختلفی همچون اعتیاد، مسائل و مشکلات فرهنگی نیز به موارد مطروحه در گذشته اضافه شده است و نیازمند مطالعات و برنامه‌ریزی‌های گسترده در این زمینه می‌باشد تا اندک سرمایه‌های انسانی سکونتگاه‌های روستایی حفظ و در راستای توسعه پایدار روستایی مورد استفاده قرار گیرند.

هدف: تعیین عوامل مؤثر بر گسترش اعتیاد در نواحی روستایی شهرستان زنجان می‌باشد.

روش‌شناسی تحقیق: پژوهش حاضر به بررسی عوامل مؤثر بر گسترش اعتیاد در نواحی روستایی پرداخته است. نوع تحقیق کاربردی و ماهیت تحقیق توصیفی - تحلیلی می‌باشد. روش گردآوری اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای و میدانی (پرسشنامه)، روش تجزیه و تحلیل به صورت توصیفی و استنباطی (آزمون تحلیل عاملی) می‌باشد. جامعه آماری تحقیق شامل خانوارهای روستایی دهستان قره پستلو بالا می‌باشد. به علت تعداد بالای روستاها و جهت مطالعه دقیق ۱۲ روستای دهستان از طریق نمونه‌گیری خوشه‌ای و بر مبنای تعداد جمعیت، تعداد نمونه هر طبقه جمعیتی مشخص شد.

قلمرو جغرافیایی پژوهش: دهستان قره پستلو بالا در جهت جنوبی دهستان قره پستلو، در شهرستان زنجان و بخش قره پستلو واقع شده است. فاصله مرکز دهستان (ارمغانخانه) تا مرکز شهرستان زنجان به طور تقریبی ۴۲ کیلومتر است. تعداد روستاهای دهستان مورد مطالعه طبق سرشماری سال ۱۴۰۰، ۲۱ روستا می‌باشد.

یافته‌ها: عامل اقتصادی مهمترین عامل مؤثر در گسترش اعتیاد در نواحی روستایی مورد مطالعه می‌باشد. مقدار ویژه این عامل ۷/۷۵۶ می‌باشد که به تنهایی قادر است ۱۳/۹۶ درصد واریانس را محاسبه و توضیح دهد. در این عامل ۱۶ متغیر بارگذاری شده است. از میان ۱۶ متغیر مورد بررسی در این عامل متغیر پایین بودن قیمت مواد مخدر با بار عاملی ۰/۷۸۵، بیکاری با بار عاملی ۰/۷۱۰ و متغیر پایین دسترسی آسان به مواد مخدر با بار عاملی ۰/۷۱۶، در عامل اقتصادی، فردی و زیرساختی به عنوان مهمترین عوامل مؤثر بر گسترش اعتیاد شناخته شدند.

نتایج: بررسی ادبیات نظری مربوط به علل شکل‌گیری انحرافات و مقایسه نظریات با ویژگی‌های محدوده مورد مطالعه تطبیق نظریه مریتون با شرایط منطقه می‌باشد.

کلیدواژه‌ها: بزهکاری، اعتیاد، موادمخدر، شهرستان زنجان

مقدمه

اعتیاد یک بیماری است که در آن بیمار رفتاری که عوارض بدی دارد را متداوماً تکرار می‌کند. این بیماری با ایجاد اختلال در کنترل بر سیستم رفتار- پاداش، باعث تکرار آن رفتار می‌گردد (West, 2013). بیماری اعتیاد مدارهای عصبی مربوط به نظام پاداش، انگیزش، و حافظه را در مغز دچار اختلال کرده، و اختلال در این سیستم‌ها در مغز باعث بروز عوارض بیولوژیکی، فیزیولوژیکی، اجتماعی و روحی می‌گردد. بررسی اعتیاد به عنوان عارضه‌ای روانی، اجتماعی و اقتصادی از دیدگاه علوم پزشکی، روان‌شناسی و جامعه‌شناسی و همین‌طور از دیدگاه‌های فلسفه، قانون، اخلاق و مذهب صورت می‌گیرد. از سال ۱۹۶۴ میلادی، سازمان بهداشت جهانی استفاده از عبارت وابستگی دارویی یا وابستگی به دارو را به جای اصطلاح اعتیاد توصیه نموده‌است.

اعتیاد به مواد مخدر یکی از مشکلات اساسی جامعه جهانی است. آمار رو به افزایش مصرف مواد مخدر دردنیای کنونی به گونه‌ای است که یکی از سم‌شناسان معروف به نام لودوینگ بیان می‌کند: "اگر غذا را مستثنی کنیم، هیچ ماده‌ای روی زمین نیست که به اندازه مواد مخدر این چنین آسان وارد زندگی ملت‌ها شده باشد" (Orang, 1989:1). به نقل از مطیعی لنگرودی، (۱۳۹۲: ۶۶). مواد مخدر و مفاصل بی‌شمار آن را می‌توان یکی از بیماری‌های خانمان‌سوز فردی و آفات بزرگ اجتماعی به شمار آورد که در طول تاریخ، هیچ ماده‌ای به اندازه مواد مخدر برای جامعه بشری زیانبار نبوده است. اعتیاد از جمله مسائلی است که به عنوان فاجعه، جهان را وارد مشکل نوینی کرده و قربانیان زیادی از جوامع بشری، از جمله کشور ما گرفته است. معتاد علاوه بر اینکه نیروی جسمانی و عقلانی خود را تحت تأثیر مصرف مواد مخدر از دست داده و در خدمت جامعه نیست، قسمتی از نیروی جسمانی و امکانات اقتصادی را که می‌تواند در راه سازنده‌تری مصرف شود، به مصرف سوء خود اختصاص می‌دهد. بنابراین توجه به مشکلات و آسیب‌های مصرف مواد مخدر در مناطق روستایی، از موضوعات مهم و قابل توجه در وضعیت کنونی جامعه است (Sam Aram et al., 2008:28). واقعیت این است که امروزه علاوه بر برخی مشکلات اجتماعی مانند فقر و بیکاری، مسایل مرتبط با مدیریت محلی، جمعیت و نیروی انسانی، بالا بودن میزان مهاجرت روستایی و روند سالخوردگی نیروی کار کشاورزی، می‌توان آسیب‌های اجتماعی گسترده‌ای را یافت که به دامنه روستاها نفوذ پیدا کرده‌اند. اگر روزگاری با مهاجرت گسترده نیروی جوان و فعال روستاها به شهر، زمینه فقر نیروی انسانی فراهم می‌شد، امروزه آسیب‌های اجتماعی همچون اعتیاد به مواد مخدر است که زمینه نابودی اندک سرمایه‌های انسانی باقی‌مانده در روستاها را فراهم آورده است. از این رو پرداختن عمیق و جدی به مسائل اجتماعی روستاها که هم اکنون گذشته از مهاجرت، پدیده‌هایی چون اعتیاد، ضعف پیوندهای اجتماعی و کج رفتارهای اخلاقی را شامل می‌شود، امری ضروری و حیاتی است (حجاریان و قنبری، ۱۳۹۲: ۶۸).

با وجودی که نواحی روستایی در بین مردم محیط امن شناخته می‌شود، اما زندگی روستایی نیز می‌تواند تنش‌زا باشد. این وضعیت می‌تواند با دورافتادگی، بروز فشارهای روانی برای سازگاری، عدم توانایی برای پنهان شدن در جوامع یکپارچه، کمبود امکانات تفریحی، اعتیاد، جرم و فشار بازسازی اقتصادی مرتبط باشد. اعتیاد یکی از ناهنجاری‌های جامعه روستایی است که با گذر زمان فراگیرتر شده و سبب اختلال در زندگی روستایی می‌شود. اعتیاد در سال‌های اخیر، سبب تضعیف و ناکارآمدی نیروی انسانی و عدم تعالی اقتصادی- اجتماعی، فرهنگی و سیاسی جامعه و دلیل بسیاری از بزه‌کاری‌ها شده است (مطیعی لنگرودی و همکاران، ۱۳۹۲: ۶۵). اولین اقدام جهت مقابله با روند افزایشی اعتیاد در نواحی روستایی مطالعه جهت شناخت عوامل موثر بر گسترش اعتیاد در این جوامع می‌باشد. در همین راستا در تحقیق حاضر به بررسی و شناسایی مهمترین عوامل موثر در گسترش اعتیاد در نواحی روستایی استان زنجان پرداخته شده است.

یکی از نظریه‌های به کار رفته در تبیین اعتیاد **نظریه آنومی** (بی‌هنجاری) است. نخستین بار، امیل دورکیم (۱۸۵۸-۱۹۱۷) اصطلاح آنومی را برای توصیف وضعیت اجتماعی غیرطبیعی به کار برد؛ وضعیتی که در آن، وضعیت اجتماعی بر اثر بحران‌هایی از قبیل رکود اقتصادی تضعیف می‌شود. این بحران‌ها باعث می‌شود که فرد بدون در نظر گرفتن جامعه به دنبال منافع شخصی خود باشد. از دیدگاه مرتون (Merton, 1964: 218)، در ۱۹۶۴، چین و همکارانش در بررسی‌های خود دریافتند که آنومی با مصرف مواد مخدر همبستگی شدیدی دارد (Abadinsky, 2005: 212). الیوت کیوری نیز تبیین می‌کند که وضعیت‌های آنومی با مصرف مواد مخدر همبستگی دارند و مصرف مواد مخدر را افزایش می‌دهند (Currie, 1993: 145). بر اساس این نظریه، وجود اعتیاد ناشی از مشخصات سازمان اجتماعی است. مصرف مواد مخدر در بخش‌هایی از جامعه تشویق می‌شود و امکان دسترسی بدن فراهم است؛ و از این نظر، جامعه دچار ناهماهنگی است. همچنین، بخشی از مردم قادر به درک اهداف جامعه نیستند و یا نمی‌توانند از دستیابی به اهداف مطلوب اجتماعی احساس رضایت و کفایت کنند و در نتیجه، به مواد مخدر روی می‌آورند تا چنین رضایتی را به دست آورند.

مدل سازگاری: بروس الکساندر، بر اساس مدل سازگاری، وابستگی بی‌اختیار به مواد مخدر را تلاش برای رویارویی با شکست ناشی از همبستگی می‌داند؛ یعنی، شکست در دستیابی به انواع تأیید اجتماعی، شایستگی، اعتماد به نفس، و استقلال شخصی، که حداقل انتظارات افراد و جامعه است (Alexander, 1990: 39). در این مدل، فرد هویت و زندگی معتادی را به رغم رنج، بیماری و داغ اجتماعی آن به بی‌هویتی ترجیح می‌دهد. به نظر الکساندر، شخصی که در هماهنگی با دیگران و ساختار اجتماعی موفق است، در معرض خطر وابستگی به مواد مخدر قرار نمی‌گیرد (ibid:45).

پیوند افتراقی: ساترلند و کرسی به مبحث چگونگی انتقال رفتار مجرمانه در قالب پیوند افتراقی می‌پردازند. مصرف مواد مخدر هنگامی ایجاد می‌شود که پیوندهای کج‌روانه افراد بیش از پیوندهای معمولی اجتماع آن‌ها باشد (Sutherland & Cressey, 1978:39). بنا به تأکید این نظریه، در اغلب موارد، یادگیری انحراف از دیگران و از طریق گروه‌های اولیه صورت می‌گیرد. فزونی برخورد و ارتباط با تعاریف اجتماعی و یا پیام‌های تأییدکننده رفتار انحرافی باعث انحراف می‌شود (Rubington & Weinberg, 2003:110-112; Sutherland & Cressey, 1978: 77-83; Burgess & Akers, 1969).

نظریه‌های کنترل اجتماعی: بر اساس نظریه‌های کنترل اجتماعی، کج‌روی هنگامی پدید می‌آید که تعهد فرد به جامعه ضعیف یا ناپود شود (Hirschi, 1969:16). در همین زمینه، یافته‌ها گویای آن است که رابطه نوجوان با مواد مخدر یا هر جرم دیگر همبستگی شدیدی با بیگانگی از خانواده دارد (Bounstein et al., 1990:10). بر این اساس، خانواده‌ها و فرهنگ‌های مستحکم می‌توانند از مصرف مواد به طور اساسی جلوگیری کنند و چه بسا سستی خانواده‌ها و عدم حضور و وجود بزرگسالان به مصرف مواد مخدر منجر می‌شود (Currie, 1993:103). از نگاه هیریشی، چهار عنصر برای پیوند فرد با جامعه یا دیگران عادی است: (۱) دلبستگی: میزان توجه و حساسیت فرد نسبت به دیگران و توقعات آن‌ها؛ (۲) سرسپردگی: میزان همراهی پاداش‌ها و مجازات‌های اجتماعی با رفتار هم‌نوا و نابهنجار افراد؛ (۳) درگیر بودن: مدت زمانی که فرد در فعالیت‌های عادی اجتماعی صرف می‌کند؛ و (۴) باور داشتن: میزان اعتبار اخلاقی هنجارهای اجتماعی برای فرد، یا میزان درونی کردن هنجارهای اجتماعی. و در مجموع، اگر یک یا چند حلقه ارتباطی ضعیف شد، احتمال انحراف افزایش می‌یابد.

(Abadinsky, 2004:72; White & Haines, 2006:306; Sirage Zadeh & Feyzi, 2007:87; Hirschi, 1969:16-26)

کنش متقابل نمادین: به عقیده طرفداران کنش متقابل نمادین، مقولاتی که افراد برای تغییر جهان و حتی تجربه خود به کار می‌برند، با تعاریفی سازمان می‌یابند که در اجتماع پدید آمده‌اند. آن‌ها استدلال می‌کنند که افراد در واکنش به پاداش‌ها و تأییدها به تدریج انتظارات گروه را درونی می‌کنند؛ و با این کار، تعاریف اجتماعی به آن‌ها اجازه می‌دهد تا رفتار خود را از دیدگاه گروه ارزیابی کنند و به خود به مثابه یک عینیت اجتماعی نگاه کنند. جامعه‌شناسان معتقد به این نظریه می‌گویند که برخی مواد برچسب مجاز و برخی دیگر برچسب غیرمجاز دارند؛ و اینکه مصرف‌کننده یک ماده مخدر منحرف خوانده شود یا نه، بستگی دارد به اینکه چه کسانی در جامعه در رأس قدرت‌اند. جوامع روستایی به دلیل ساختار اجتماعی ویژه آن‌ها در مواجهه با پدیده‌های جدید با آشفتگی‌ها و نابسامانی قابل توجهی روبه‌رو می‌شوند و واکنش‌هایی پر دامنه و پرنوسان دارند (زاهدی، ۱۳۸۰).

نظریه یادگیری اجتماعی ساترلند: بر اساس این نظریه، ساترلند استدلال می‌کند عامل اساسی در تعیین این که آیا مردم قانون را نقض می‌کنند یا خیر، معنایی است که آن‌ها به شرایط اجتماعی که تجربه می‌کنند - و نه خود آن شرایط - می‌دهند نهایت این که، پیروی اشخاص از قانون یا نقض آن به تعریف آن‌ها از وضعیت خود بستگی دارد (Walde et al., 2001:252-254). بنابراین در مجموع از دیدگاه ساترلند کج رفتاری همانند رفتارهای بهنجار آموخته می‌شوند و این آموزش از طریق کنش متقابل با دیگران انجام می‌شود. اما از دیدگاه همه کنش‌ها مهم نیستند بلکه به اعتقاد وی بخش اصلی یادگیری رفتار کج‌رو و در اثر ارتباط صمیمی در درون گروه انجام می‌گیرد (ممتاز، ۱۳۸۱: ۹۱).

نظریه بوم‌شناسی انسانی: تأکید اصلی نظریه بوم‌شناسی انسانی بر فضا و محیط انسانی فعالیت‌هاست. از دیدگاه این نظریه شرایط و کیفیت محیط زیست انسانی، صرفنظر از ویژگی‌های افراد و گروه‌های ساکن این محیط‌ها، بر رفتار آن‌ها تأثیر تعیین‌کننده‌ای دارد. کلیفورد شاو از نظریه‌پردازان مکتب شیکاگو است که تئوری بوم‌شناسی برای تبیین و مطالعه جرم و بزهکاری استفاده کرد. وی که بزهکاران را اساساً موجودات انسانی بهنجاری می‌دید، بدین باور رسید که فعالیت‌های غیرقانونی آن‌ها به نحوی با محیط زیست‌شان گره خورده است. "شاو و دستیارش مک کی در تحقیقاتشان دریافتند که "در نواحی مشابه، هر گروه - اعم از خارجی یا بومی، مهاجرت‌ناز یا مهاجر قدیمی‌تر، سیاه پوست یا سفیدپوست - دارای یک نرخ بزهکاری متناسب با نرخ بزهکاری سراسر

ناحیه بود. هیچ گروه نژادی، ملی یا بومی ویژگی‌های یکنواختی را در تمامی بخش‌های شهر به نمایش نگذاشتند. هر گروه، بسته به نوع محله‌ای که در آن فعالیت می‌کردند، گستره نرخ‌های بزهکاری‌اش از پایین‌ترین تا بالاترین حد بود (Walde et al., 2001:199).

نظریه فشار ساختاری: رابرت مرتن (۱۹۶۸) علت ریشه‌ای انحراف‌ها را شرایط ساختی جامعه می‌داند. وی معتقد است دو ساخت اساسی در جامعه وجود دارد: اهداف نهادی شده و وسایل نهادی شده که ارزش‌ها، امور مطلوب و شیوه‌های استاندارد، کنشی برای رسیدن به آن اهداف در جامعه است. تعامل بین این دو ساخت موجب بروز رفتارها و شخصیت‌های مختلف و گاه متناقض در جامعه می‌شود. به نظر مرتون، چهار تیپ شعارگرا، انزوا طلب، نوآور و شورشی در کنار هم‌نوایان معلول شرایط جامعه و برخورد این دو ساخت هستند که هر کدام شیوه خاص انطباق فردی با این دو ساخت است. یکپارچگی و انسجام در جامعه هنگامی است که میان این دو ساخت اساسی، تعادل وجود داشته باشد. اما اگر اهداف و ارزش‌های نهادی شده مانند: منزلت و ثروت در جامعه تبلیغ شود و ارزش‌ها و هنجارها، آموزش و پرورش، رسانه‌ها و تبلیغات و به طور کلی جامعه‌پذیری بر آن تأکید ورزند و در کنار آن وسایل دسترسی به این اهداف وجود نداشته باشد، تیپ‌های مختلف شخصیتی و رفتاری بروز و ظهور می‌یابند (هزارجریبی و همکاران، ۱۳۸۹: ۸).

نظریه انتقال فرهنگی: نظریه انتقال فرهنگی بر این نکته تأکید دارد که رفتار انحرافی از طریق معاشرت با دوستان ناباب آموخته می‌شود. ادوین ساترلند (۱۹۳۹) به این امر معتقد بود که رفتار انحرافی از طریق معاشرت با اغیار یا پیوند افتراقی یعنی داشتن روابط اجتماعی با انواع خاصی از مردم مانند تبه‌کاران آموخته می‌شود. نظریه یادگیری معتقد است که جنایت و انحراف از طریق انتقال فرهنگی در گروه‌های اجتماعی واقع می‌گردد. ساترلند با این تحقیقات، خرده‌فرهنگ‌های گوناگون در شهرهای بزرگ را توجیه نمود و معتقد بود در برخی مناطق شهری، کج‌رفتاری در جریان کنش متقابل با دیگران آموخته می‌شود. بخش اصلی یادگیری رفتار کج رو در اثر ارتباط صمیمی درون گروه انجام می‌گیرد و در جریان این یادگیری، روش‌های ارتکاب جرم، توجیه، انگیزه‌ها و گرایش‌ها آموخته می‌شود و الگوی رفتار انحرافی برای فرد مهم تر و ارزشمندتر از الگوی قانونی موجود تلقی می‌گردد و با توجه به فراوانی معاشرت، این رفتار بهنجار جا افتاده در فرد مبدل می‌شود (ستوده، ۱۳۸۴: ۱۴۹).

نظریه ناکامی منزلتی: این نظریه توسط جامعه‌شناس معاصر آمریکایی آلبرت کوهن مطرح شد. او معتقد است طبقات پایین در جامعه از نظر دستیابی به منزلت دچار ناکامی هستند و این در حالی است که جامعه آن‌ها را به کسب منزلت تشویق می‌کند و امکان دستیابی را در اختیار آنان قرار نمی‌دهد. طبقات پایین در جامعه‌پذیری، آموزش و پرورش، هنجارها و ارزش‌های طبقه متوسط روبرو هستند در حالی که از تحرک اجتماعی و حضور در این طبقه محروم می‌باشند. همین مسئله موجب احساس یأس، سرخوردگی و ناکامی در این طبقه می‌گردد؛ در ایران نیز به علت شکست و سرخوردگی نوجوانان و جوانان در کسب منزلت و ارزش، به ناچار افراد به خرده فرهنگ‌های بزه‌کاری روی می‌آورند که در این خرده فرهنگ‌ها کجروی‌هایی مانند: گرایش به مواد مخدر خود ارزش، راه‌حل و حتی راه رسیدن به منزلت تعریف می‌شود. میل به مصرف موادمخدر از این منظر نه با هدف سودمندگرایانه بلکه برای لذت‌جویی و کسب منزلت انجام می‌شود و ناکامی منزلتی چنین پدیده‌ای را در میان طبقه‌های پایین جامعه ایجاد و ایجاد می‌کند (هزارجریبی و همکاران، ۱۳۸۹: ۹).

دیدگاه فشار: صاحب‌نظران دیدگاه فشار معتقدند که جرم و کج‌رفتاری نتیجه مستقیم محرومیت و خشم طبقه پایین است. آن‌ها معتقدند اگر چه بیشتر افراد ارزش‌ها و اهداف مشترکی دارند، اما توانایی دستیابی به اهداف شخصی به وسیله طبقه اقتصادی-اجتماعی مشخص می‌شود. بر این اساس در نواحی بی‌سارمان، فشار رخ می‌دهد؛ چرا که وسایل دستیابی به موفقیت محدود می‌باشد. در فشار نسبی، افراد فقیر ممکن است از روش‌های انحرافی از قبیل دزدی و توزیع موادمخدر در دستیابی به اهداف استفاده کنند و یا اینکه اهداف اجتماعی مورد قبول را رد کنند و بیش‌تر اهداف انحرافی را جانشین آن کنند (Siegel, 2001:200).

مرتون، اگینو، کوهن، کلوارد و اوهلین از جمله نظریه‌پردازان این دیدگاه‌اند. آنان معتقدند همه طبقات اجتماعی از هدف‌های اولیه و یکسان فرهنگی (اهدافی مانند ثروت، موفقیت و امنیت) برخوردارند؛ اما در این میان؛ این طبقه کارگر است که به عنوان یک طبقه اجتماعی، از دسترسی به این غایت‌های مطلوب اجتماعی محروم می‌ماند (White & Haines, 2006:161).

دیدگاه بی‌سازمانی اجتماعی: این نظریه بر عوامل محیطی (به خصوص محلات) در توزیع جرم و کج‌رفتاری تمرکز می‌کند. بر اساس این دیدگاه، شاخص‌های بی‌سازمانی اجتماعی شامل نرخ بیکاری بالا، نرخ افت تحصیلی در مدارس، ناسازگاری درون خانواده، سطوح پایین درآمد و تعداد زیاد خانواده‌های تک والدینی می‌باشد. ساکنین در این محیط‌ها، دچار تضاد و ناامیدی می‌شوند،

در نتیجه رفتارهای ضد اجتماعی رونق می‌گیرد (Siegel, 2001:192). به نظر می‌رسد احتمال بی‌سازمانی اجتماعی با ناهمگنی افراد چرخش آن‌ها (ثابت نبودن در محله) افزایش می‌یابد و این دلایل را می‌توان برای آن مطرح کرد: نهادهایی که وظیفه کنترل درونی جامعه را دارند با مشکل مواجه شوند، احتمال بروز و گسترش روابط نخستین که نتیجه ساختار غیررسمی کنترل اجتماعی است، کم باشد و ناهمگنی مانع ایجاد ارتباطات شود و آن را مسدود کند (Burisk, 1988: 521).

دیدگاه تضاد: این نظریه، انحراف را زائیده ساختارهای اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی جامعه طبقاتی در نظر می‌گیرد. آنان جامعه را به عنوان عرصه تضادها و مبارزات دانسته و در تحلیل خود از مسائل اساسی از قبیل روابط حاکمیت، تقسیم کار، توزیع نامساوی امکانات اقتصادی کار و تغییرات و دگرگونی‌های اساسی بحث می‌کنند (محسنی تبریزی، ۱۳۸۳: ۱۱۲). این دسته از تئوری‌ها معتقدند که قوانین بر اساس محافظت از علایق ثروتمندان (توان‌مندترین) بخش‌های جامعه ایجاد شده‌اند و بنابراین خیلی از فعالیت‌های که جرم محسوب می‌شوند، به طور بی‌تناسبی فعالیت‌های افراد بی‌بضاعت و کم‌توان (فقر، سیاهان و ...) را شامل می‌شود (Hindelang, 1978: 94).

دیدگاه فرهنگ کج‌رو: بر اساس این نظریه، ناکامی و افسردگی اعضای طبقه پایین، خرده فرهنگ مستقلی را با مجموعه خاصی از قواعد و ارزش‌هایش خلق می‌کند. خرده فرهنگ طبقه پایین تأکید بر هیجان، قلدری، ریسک کردن، بی‌پروایی و ارضای آنی دارد. ساکنان محلات فقیر، به صورت اجباری از قانون تخلف می‌کنند؛ چرا که آن‌ها از هنجارهای فرهنگ کج‌رو اطاعت می‌کنند، با توجه به این که آن‌ها در تضاد آنی با قانون هستند (Siegel, 2001: 209).

بنابراین دیدگاه فرهنگی معتقد است که نظام‌های ارزشی گروه‌های خاص - به طور عمده فقیران - با نظام‌های ارزشی طبقه بالا به طور کیفی متفاوت است. پیروان این دیدگاه معتقدند که خرده فرهنگ کج‌رو به عنوان بخشی از ساختار هنجاری جایگزین، برای اعضای طبقات فقیر می‌تواند مطرح شود (Burisk, 1988: 529).

جدول ۱. تحقیقات انجام شده در ارتباط با عوامل مؤثر بر اعتیاد

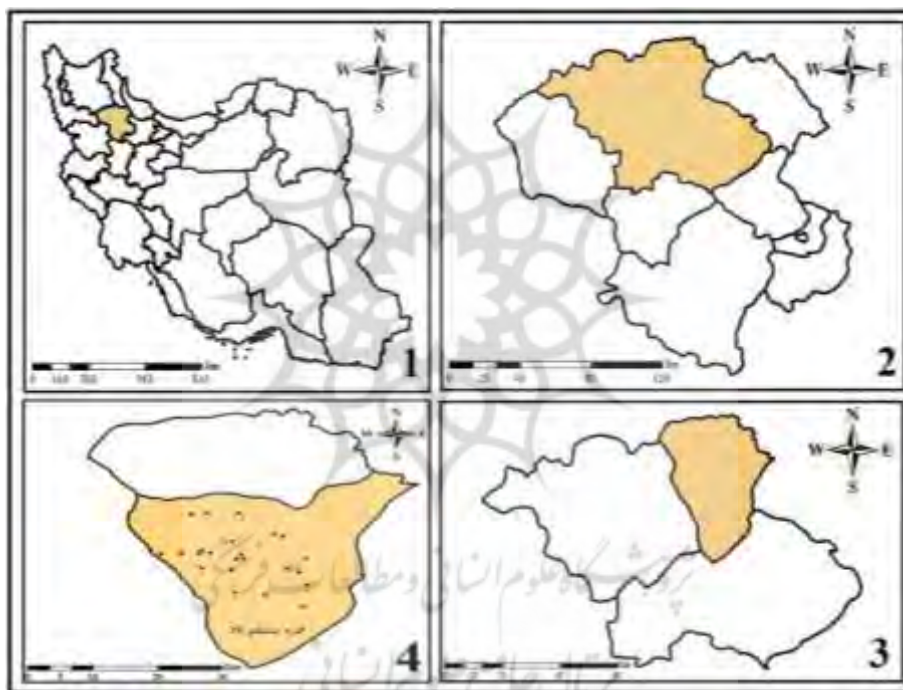
محققین	علت
(Parvizy et al., 2004), (Hajjarian and Ghanbari, 2013), (Madhu and et al., 2009)	بیکاری و فقر و مشکلات اقتصادی
(Hajjarian and Ghanbari, 2013), (Wendy et al., 2009), (Abadinsky, 2004), (Habibi Kalibar et al., 2014)	تشویش، اضطراب، ناامنی در محیط خانواده، آزادی افراطی اجتماعی، برکناری از امور خانوادگی، ناتوانی تعصبات دینی، انقلاب صنعتی، روابط نامطلوب والدین با یکدیگر، وجود والدین معتاد
(Surekha Kishore, 2007)	وجود اقوام و بستگان معتاد، وجود دوستان ناباب
(Foroedin et al., 2005)	گرایش به سیگار، آمد و شدهای خویشاوندی و وابستگی‌های فامیلی، نارسایی‌ها و ناپختگی‌های شخصیتی
(Glantz et al., 1999)	سنین نوجوانی و جوانی
(Motiee Langroodi et al, 2013)	مصرف تفریحی و لذت جویی، گذران اوقات فراغت
(Hajjarian and Ghanbari, 2013), (Panahloo, 1977)	یأس و ناامیدی، وابستگی به خانوار، شکست عشقی و عاطفی، غلبه بر خواب و خستگی، مشکلات روحی و عاطفی، محدود بودن فضای فعالیت اجتماعی، نگرش نقتنی به مواد مخدر، درمان بیماری
(Parvizy et al., 2004)	کنجکاوی و ماجراجویی
(Herz, 2000)	سهولت دسترسی به مواد مخدر
(Besharat, 2007)	موقعیت اجتماعی و منزلت خانواده
(Coleman, 2001)	فشارهای روانی، استرس زیاد
(Havens et al., 2007)	افزایش طول عمر
(Surekha Kishore, 2007)	الگوپردازی از رفتار بزرگان
(Wendy et al., 2009)	فرار از مشکلات زندگی، خشونت‌های خانوادگی
(Noranipoor, 2005)	ناراحت‌کننده‌های زندگی اجتماعی، موقعیت جغرافیایی
(Brown, 2002)	احساس خوشی کاذب به دنبال مصرف
(Ourang, 1989)	معاشرت با دوستان معتاد و منحرف
(Habibi Kalibar et al., 2014), (Woods, 2005)	عدم اعتماد به نفس کافی، گوشه گیر بودن، تلاش برای جبران ضعف، افکار خودمدارانه
(Parvizy et al., 2004)	احساس بزرگی و قدرت، تمایل به هنجارشکنی
(Sam Aram et al., 2008), (Makarem, 2013), (Abdul Rasuli, 2008)	نبود آسایش و احترام
(Faizi et al., 2010)	آسیب زایی محله، کنترل خانوادگی، انسجام خانوادگی، حساسیت خانواده نسبت به مواد مخدر
(Hezar Jaribi et al., 2010)	رسانه‌ها، گروه‌های مرجع
(Azizi, 2008)	فرهنگ بزهکاری، کاهش سرمایه اجتماعی، بی‌عدالتی‌های اجتماعی

روش پژوهش

تحقیق حاضر از نظر هدف کاربردی، از نظر درجه نظارت و کنترل میدانی و از نظر ماهیت و روش به صورت توصیفی-تحلیلی می‌باشد. روش گردآوری اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای و میدانی (پرسشنامه)، روش تجزیه و تحلیل به صورت توصیفی و استنباطی (آزمون تحلیل عاملی) می‌باشد. روایی صوری و محتوایی شاخص‌های تحقیق توسط ۱۵ نفر از متخصصان مورد بررسی و تایید قرار گرفت. پایایی شاخص‌های تحقیق با استفاده از آلفای کرونباخ برابر با ۰/۸۱ محاسبه گردید. جامعه آماری تحقیق شامل خانوارهای روستایی دهستان قره پشتلوی بالا می‌باشد، این دهستان در سرشماری سال ۱۴۰۰ دارای ۲۱ روستای دارای ۱۴۷۳ خانوار و ۵۶۱۰ نفر جمعیت می‌باشد. تعداد نمونه لازم جهت تکمیل پرسشنامه با استفاده از فرمول کوکران ۳۰۴ خانوار بدست آمد.

قلمرو جغرافیایی پژوهش

دهستان قره‌پشتلو بالا در جهت جنوبی دهستان قره‌پشتلو، در شهرستان زنجان و بخش قره‌پشتلو واقع شده است. فاصله مرکز دهستان (ارمغانخانه) تا مرکز شهرستان زنجان به طور تقریبی ۴۲ کیلومتر است. تعداد روستاهای دهستان مورد مطالعه طبق سرشماری سال ۱۴۰۰، ۲۱ روستا می‌باشد.

شکل ۱. موقعیت جغرافیایی محدوده مورد مطالعه

یافته‌ها و بحث

بررسی ویژگی‌های فردی پاسخ دهندگان نشان می‌دهد، میانگین سنی این افراد برابر با ۴۵/۷ سال، متوسط بعد خانوار ۴/۴ نفر، از نظر تحصیلات ۳۸/۳ درصد بی سواد، ۲۲/۳ درصد سواد دوره ابتدایی، ۲۰/۲ درصد دارای سواد دوره راهنمایی و دبیرستان، ۱۴/۹ درصد دیپلم و ۴/۳ درصد هم بالاتر از دیپلم تحصیلات داشته‌اند. متوسط اراضی دیم این افراد برابر ۳/۴ هکتار و متوسط اراضی آبی هم برابر با ۱/۳ هکتار بوده است. در تحقیق حاضر، به منظور تحلیل مهمترین عوامل مؤثر بر گسترش اعتیاد در نواحی روستایی از آزمون آماری تحلیل عاملی استفاده گردیده است. به منظور تشخیص مناسب بودن داده‌های مربوط به مجموعه متغیرهای مورد تحلیل در مهمترین عوامل مؤثر بر گسترش اعتیاد در نواحی روستایی، از آزمون بارتلت و شاخص KMO بهره گرفته شد. معنی داری آزمون بارتلت در سطح اطمینان ۹۹ درصد و مقدار مناسب KMO حاکی از همبستگی و مناسبت متغیرهای مورد نظر برای انجام تحلیل عاملی است (جدول ۲).

جدول ۲. آزمون بارتلت در سطح معناداری

مجموعه مورد تحلیل	مقدار KMO	مقدار بارتلت	سطح معنی داری
عوامل موثر بر گسترش اعتیاد	۰٫۷۶۹	۱۴۱۸/۲۰	۰/۰۰۰

همچنین متغیرهای مورد بررسی توسط آزمون تحلیل عاملی؛ عامل سازی گردیده است. بدین صورت که متغیرهای بارگذاری شده در هر عامل که بالای ۰/۵ هستند یک عامل را تشکیل می‌دهند و متغیرهایی که امکان تجمع با این‌ها را ندارند عامل دیگری را تشکیل می‌دهند. نتیجه حاصل از تقلیل ۵۶ متغیر ۶ عامل بوده است که در جدول (۳) آورده شده است.

جدول ۳. عامل بندی متغیرهای مورد مطالعه

نام عامل	مقدار ویژه	درصد واریانس	درصد واریانس تجمعی
عامل اقتصادی و شخصیتی	۷/۷۵۶	۱۳/۹۶	۱۳/۹۶
عامل شخصیتی	۶/۰۱۱	۱۱/۹۰۱	۲۵/۸۶۱
عامل اجتماعی	۵/۱۰۱	۱۱/۴۷۳	۳۷/۳۳۴
عامل فرهنگی	۵/۳۰۸	۹/۹۶۳	۴۷/۳۹۷
عامل نظام تربیتی خانواده	۴/۳۰۵	۸/۰۵۳	۵۵/۳۵
عامل اجتماعی و شخصیتی	۴/۱۵۵	۷/۶۰۵	۶۲/۹۵۵
عامل شخصیتی و سیاسی	۳/۳۹۸	۶/۶۷۱	۶۹/۶۲۶
رسانه‌ها و فرهنگی	۳/۱۴۸	۵/۹۸۷	۷۵/۶۱۳

در ذیل متغیرهای هر عامل با توجه به بارهای عاملی آورده شده‌اند.

عامل اقتصادی و شخصیتی

مقدار ویژه این عامل ۷/۷۵۶ می‌باشد که به تنهایی قادر است ۱۳/۹۶ درصد واریانس را محاسبه و توضیح دهد. در این عامل ۱۶ متغیر بارگذاری شده است. از میان ۱۶ متغیر مورد بررسی در این عامل متغیر پایین بودن قیمت مواد مخدر با بار عاملی ۰/۷۸۵، بیکاری با بار عاملی ۰/۷۱۰ و متغیر پایین دسترسی آسان به مواد مخدر با بار عاملی ۰/۷۱۶، در عامل اقتصادی، فردی و زیرساختی به عنوان مهمترین عوامل موثر بر گسترش اعتیاد شناخته شدند (جدول ۴).

جدول ۴. متغیرهای بارگذاری شده در عامل اول

متغیر	بار عاملی
بیکاری	۰/۷۱۰
مشکلات اقتصادی	۰/۶۲۱
نزدیکان و دوستان معتاد	۰/۵۴۱
استفاده دارویی از مواد مخدر	۰/۴۸۸
دسترسی آسان به مواد مخدر	۰/۷۱۶
فشار اقتصادی و نداشتن امکانات رفاهی	۰/۶۸۳
نابرابری اقتصادی و شکاف عمیق بین طبقه‌ها و اقشار مختلف در جامعه	۰/۵۶۰
فقر و محرومیت	۰/۴۵۷
منزلت ثروت و ارائه تصویر آرزوهای بلندپروازانه از یک سو خود یک عاملی برای کسب ثروت از راه‌های غیرمجاز و غیرمشروع مانند تجارت و قاچاق مواد مخدر	۰/۴۱۱
پایین بودن قیمت مواد مخدر	۰/۷۸۵
به وجود آمدن ناهنجاری‌های فرهنگی جدید مصرف مواد مخدر، به عنوان تنقل‌های مهمانی‌های شبانه	۰/۵۱۴
پایین بودن اطمینان به آینده	۰/۵۱۸
گذران اوقات فراغت	۰/۵۵۶
کسانی که نتوانسته‌اند از راه‌های مشروع و غیرمشروع کسب ثروت و منزلت کنند، اکثراً به یأس و سرخوردگی دچار شده و پتانسیل زیادی برای گرایش به مواد مخدر دارند	۰/۳۹۴
شرایط خانوادگی	۰/۴۱۵
افسردگی و یأس و سرخوردگی	۰/۵۲۱

عامل شخصیتی

مقدار ویژه این عامل ۶/۰۱۱ می‌باشد که به تنهایی قادر است ۱۱/۹۰۱ درصد واریانس را محاسبه و توضیح دهد. در این عامل ۹ متغیر بارگذاری شده است. از میان ۹ متغیر مورد بررسی در این عامل متغیر لذت و تفریح با بار عاملی ۰/۶۳۵ و متغیر یاس و ناامیدی با بار عاملی ۰/۶۲۶، در عامل شخصیتی به عنوان مهمترین عوامل موثر بر گسترش اعتیاد شناخته شدند (جدول ۵).

جدول ۵. متغیرهای بارگذاری شده در عامل دوم

متغیر	بار عاملی
هیجان طلبی و ماجراجویی	۰/۵۴۷
یاس و ناامیدی	۰/۶۲۶
تجربه جویی	۰/۵۱۱
خستگی ناشی از کار سنگین در کشاورزی	۰/۶۱۸
اختلال روانی	۰/۶۱۴
امنیت روانی	۰/۴۶۷
پایین بودن مهارت‌های فردی	۰/۶۰۳
اضطراب و نگرانی و استرس	۰/۴۱۰
لذت و تفریح	۰/۶۳۵

عامل اجتماعی

مقدار ویژه این عامل ۵/۲۰۸ می‌باشد که به تنهایی قادر است ۹/۹۶۳ درصد واریانس را محاسبه و توضیح دهد. در این عامل ۵ متغیر بارگذاری شده است. از میان ۵ متغیر مورد بررسی در این عامل متغیر توجه به مواد مخدر به عنوان یک عامل تسکین دهنده با بار عاملی ۰/۶۰۲ و متغیر احساس بی‌عدالتی اجتماعی با بار عاملی ۰/۶۰۷ در عامل اجتماعی به عنوان مهمترین عوامل موثر بر گسترش اعتیاد شناخته شدند (جدول ۶).

جدول ۶. متغیرهای بارگذاری شده در عامل سوم

متغیر	بار عاملی
ضعف و فقر شخصیتی	۰/۵۰۴
توجه به مواد مخدر به عنوان یک عامل تسکین دهنده	۰/۶۰۲
احساس دل‌تنگی	۰/۴۱۰
آسیب زایی محله	۰/۵۶۷
احساس بی‌عدالتی اجتماعی	۰/۶۰۷

عامل فرهنگی

مقدار ویژه این عامل ۵/۲۸ می‌باشد که به تنهایی قادر است ۹/۹۶۳ درصد واریانس را محاسبه و توضیح دهد. در این عامل ۵ متغیر بارگذاری شده است. از میان ۵ متغیر مورد بررسی در این عامل متغیر خودباختگی فرهنگی بر اساس تغییرات سریع فرهنگی در جوامع در حال گذار با بار عاملی ۰/۶۸۹ و متغیر از بین رفتن فرهنگ‌های روستایی و ... با بار عاملی ۰/۶۸۷ در عامل فرهنگی به عنوان مهمترین عوامل موثر بر گسترش اعتیاد شناخته شدند (جدول ۷).

جدول ۷. متغیرهای بارگذاری شده در عامل چهارم

متغیر	بار عاملی
خودباختگی فرهنگی بر اساس تغییرات سریع فرهنگی در جوامع در حال گذار	۰/۶۸۹
وجود فرهنگ استبدادی در خانواده و جامعه که با سرکوب اعتراض‌ها، عدم بروز خلاقیت‌ها، ایده‌ها و عدم ابتکار و اعتمادبه‌نفس توأم بوده است	۰/۴۳۹
نقش تبلیغات (که مصرف مواد مخدر را در تسکین فکر و کاهش مشکلات ذهنی مؤثر می‌دانند)	۰/۴۰۹
فرهنگ بزهکاری	۰/۵۹۳
از بین رفتن فرهنگ‌های روستایی و ...	۰/۶۸۷

عامل نظام تربیتی خانواده

مقدار ویژه این عامل ۴/۳۰۵ می‌باشد که به تنهایی قادر است ۸/۰۵۳ درصد واریانس را محاسبه و توضیح دهد. در این عامل ۵ متغیر بارگذاری شده است. از میان ۷ متغیر مورد بررسی در این عامل متغیر عدم درونی کردن ارزش‌ها و هنجارهای صحیح در خانواده با بار عاملی ۰/۶۱۸ و متغیر سخت‌گیری یا آسان‌گیری افراطی با بار عاملی ۰/۶۰۵ در عامل نظام تربیتی خانواده به عنوان مهمترین عوامل موثر بر گسترش اعتیاد شناخته شدند (جدول ۸).

جدول ۸. متغیرهای بارگذاری شده در عامل چهارم

بار عاملی	متغیر
۰/۶۰۵	سخت‌گیری یا آسان‌گیری افراطی
۰/۵۴۷	از هم‌پاشیدگی و اختلافات درونی خانواده
۰/۶۱۸	عدم درونی کردن ارزش‌ها و هنجارهای صحیح در خانواده
۰/۵۴۴	واگذاری کارکرد آموزشی خانواده به مدارس، آموزش و پرورش دولتی
۰/۵۶۶	اختلال هنجاری و عاطفی

عامل اجتماعی و شخصیتی

مقدار ویژه این عامل ۴/۱۵۵ می‌باشد که به تنهایی قادر است ۷/۶۰۵ درصد واریانس را محاسبه و توضیح دهد. در این عامل ۷ متغیر بارگذاری شده است. از میان ۷ متغیر مورد بررسی در این عامل ضعف و اعتقادات مذهبی با بار عاملی ۰/۷۸۰ و متغیر نهادهای اجتماعی با بار عاملی ۰/۷۵۱ در عامل اجتماعی و شخصیتی به عنوان مهمترین عوامل موثر بر گسترش اعتیاد شناخته شدند (جدول ۹).

جدول ۹. متغیرهای بارگذاری شده در عامل پنجم

بار عاملی	متغیر
۰/۶۴۶	دوستان کجرو
۰/۵۹۱	مخالفت با محدودیت‌های اجتماعی
۰/۷۵۱	عملکرد ضعیف نهادهای آموزشی مانند مدرسه و دانشگاه
۰/۶۱۴	شکست در ازدواج
۰/۷۸۰	ضعف و اعتقادات مذهبی
۰/۴۵۸	نظام تربیتی غلط خانواده
۰/۳۴۳	پائین بودن اعتمادبه‌نفس

عامل شخصیتی و سیاسی

مقدار ویژه این عامل ۳/۳۹۸ می‌باشد که به تنهایی قادر است ۶/۶۷۱ درصد واریانس را محاسبه و توضیح دهد. در این عامل ۴ متغیر بارگذاری شده است. از میان ۴ متغیر مورد بررسی در این عامل متغیر دلبستگی و تعامل‌های خانوادگی با بار عاملی ۰/۴۳۵ و متغیر توطئه سیاسی دشمنان کشور با بار عاملی ۰/۴۱۱ در عامل شخصیتی و سیاسی به عنوان مهمترین عوامل موثر بر گسترش اعتیاد شناخته شدند (جدول ۱۰).

جدول ۱۰. متغیرهای بارگذاری شده در عامل ششم

بار عاملی	متغیر
۰/۳۱۶	احساس ناکامی
۰/۴۳۵	دلبستگی و تعامل‌های خانوادگی
۰/۳۶۶	محدود بودن فضای فعالیت‌های اجتماعی و سیاسی
۰/۴۱۱	توطئه سیاسی دشمنان کشور

عامل رسانه‌ها و فرهنگی

مقدار ویژه این عامل ۳/۱۴۸ می‌باشد که به تنهایی قادر است ۵/۹۸۷ درصد واریانس را محاسبه و توضیح دهد. در این عامل ۴ متغیر بارگذاری شده است. از میان ۴ متغیر مورد بررسی در این عامل متغیر گروه‌های مرجع (خوانندگان، هنرپیشه‌ها، ورزشکاران) با بار عاملی ۰/۴۴۱ و متغیر رسانه‌های جمعی با بار عاملی ۰/۳۸۱ در عامل رسانه‌ها و فرهنگی به عنوان مهمترین عوامل مؤثر بر گسترش اعتیاد شناخته شدند (جدول ۱۱).

جدول ۱۱. متغیرهای بارگذاری شده در عامل ششم

بار عاملی	متغیر
۰/۳۱۱	از دیگر جنبه‌های فرهنگ ایرانی، صوفی‌گری، لذت بخشی، بیگانگی از کار، گذر عمر دیدن، قناعت به دنیا و ...
۰/۳۸۱	رسانه‌های جمعی
۰/۴۴۱	گروه‌های مرجع (خوانندگان، هنرپیشه‌ها، ورزشکاران)
۰/۳۰۸	ثروت و رفاه زیاد

نتیجه‌گیری

اعتیاد یک بیماری پیچیده است که تنها یک عامل خاص در بروز آن دخیل نمی‌باشد. مجموعه‌ای از عوامل در بروز و گسترش اعتیاد دخالت دارند که از جمله آن‌ها می‌توان به عواملی نظیر اقتصادی و شخصیتی، شخصیتی، اجتماعی، فرهنگی، نظام تربیتی خانواده، اجتماعی و شخصیتی، شخصیتی و سیاسی و رسانه‌ها و در نهایت به عامل فرهنگی اشاره نمود. در تحقیق حاضر به بررسی مهم‌ترین عوامل مؤثر بر گسترش اعتیاد در نواحی روستایی پرداخته شده است. بر این اساس نتایج تحقیق نشان می‌دهد، عامل اقتصادی و شخصیتی مهم‌ترین عامل مؤثر بر گسترش اعتیاد در نواحی روستایی می‌باشد. مقدار ویژه این عامل ۷/۷۵۶ می‌باشد که به تنهایی قادر است ۱۳/۹۶ درصد واریانس را محاسبه و توضیح دهد. در این عامل ۱۶ متغیر بارگذاری شده است. از میان ۱۶ متغیر مورد بررسی در این عامل متغیر پایین بودن قیمت مواد مخدر با بار عاملی ۰/۷۸۵، بیکاری با بار عاملی ۰/۷۱۰ و متغیر پایین دسترسی آسان به مواد مخدر با بار عاملی ۰/۷۱۶، در عامل اقتصادی، فردی و زیرساختی به عنوان مهم‌ترین عوامل مؤثر بر گسترش اعتیاد شناخته شدند. بررسی ادبیات نظری مربوط به علل شکل‌گیری انحرافات و مقایسه نظریات با ویژگی‌های محدوده مورد مطالعه تطبیق نظریه مریتون با شرایط منطقه می‌باشد. در محدوده مورد مطالعه به علت ویژگی‌های اقتصادی حاکم و بالا بودن سطح بیکاری چهار تیپ شعارگرا، انزوا طلب، نوآور و شورشی در کنار هم‌نویان معلول شرایط جامعه و برخورد این دو ساخت هستند که هر کدام شیوه خاص انطباق فردی با این دو ساخت است. یکپارچگی و انسجام در جامعه هنگامی است که میان این دو ساخت اساسی، تعادل وجود داشته باشد. اما در حال حاضر شکل‌گیری ارزش‌های نهادی شده مانند: منزلت و ثروت در جامعه تبلیغ شود باعث گسترش سبک زندگی مخاطره‌آمیز در ارتباط با شکل‌گیری زمینه انحراف افراد شده است.

تقدیر و تشکر

این پژوهش به صورت مستقل بوده و با حمایت مالی سازمانی انجام نشده است.

منابع

- آبادینسکی، هوارد. (۱۳۸۴). *مواد مخدر، نگاه اجمالی*. ترجمه محمدعلی زکریایی. تهران: انتشارات مرکز اطلاعات مواد مخدر.
- آبادینسکی، هوارد. (۱۳۸۶). *جامعه‌شناسی مواد مخدر*. ترجمه محمدعلی زکریایی، تهران: انتشارات جامعه و فرهنگ.
- اورنگ، جمیله. (۱۳۶۷). *پژوهشی درباره اعتیاد*. تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- بشارت، محمدعلی. (۱۳۸۶). آسیب‌شناسی خانوادگی اعتیاد. *تازه‌های روان‌درمانی*، شماره ۴۳ و ۴۴، ۲۵-۴۰.
- پرویزی، سرور؛ نیکبخت نصرآبادی، علی رضا و احمدی، فضل‌الله. (۱۳۸۳). اعتیاد از نگاه نوجوانان: یک پژوهش کیفی. *مجله روانپزشکی و روانشناسی بالینی ایران (اندیشه و رفتار)*، ۲(۱۰)، ۲۵۷-۲۵۰.

- پناهلو، ح. (۱۳۵۵). اعتیاد درمانی در روستا. تهران: بیست و ششمین گنگره پزشکی.
- حیبی کلپیر، رامین؛ فرید، ابوالفضل و غریبی، حسن. (۱۳۹۳). واکوی پدیدارشناسانه علل گرایش به اعتیاد و عامل‌های زمینه‌ساز ترک آن از دید معنادار بهبود یافته. *فصلنامه سلامت اجتماعی و اعتیاد*، ۲(۱)، ۴۱-۵۴.
- حجاریان، احمد؛ قنبری، یوسف. (۱۳۹۲). شناسایی و تحلیل مؤلفه‌های اجتماعی مؤثر در گرایش جوانان روستایی به اعتیاد در مناطق روستایی شهرستان اصفهان. *فصلنامه اعتیاد پژوهی سوءمصرف مواد*، ۷(۲۷)، ۶۷-۷۸.
- رایینگتن، ارل؛ واینبرگ، مارتین. (۱۳۸۳). *رویکردهای نظری هفتگانه در بررسی مسائل اجتماعی*. ترجمه رحمت الله صدیق سروستانی. تهران: دانشگاه تهران.
- زاهدی، محمدجواد. (۱۳۸۰). مسائل اجتماعی محوری در جامعه روستایی کشور (ارزیابی وضعیت جامعه‌شناسی روستایی رسمی و دانشگاهی در کشور). *نامه انجمن جامعه‌شناسی*، شماره ۵.
- سام آرام، عزت‌الله؛ کردونی، روزبه؛ دغاغله، عقیل و افقه، سید مرتضی. (۱۳۸۷). آسیب اجتماعی اعتیاد در بین جوانان روستایی: مطالعه موردی روستاهای شهرستان اهواز. *فصلنامه روستا و توسعه*، ۱۱(۵۰)، ۲۷-۵۰.
- ستوده، هدایت‌الله. (۱۳۸۴). *آسیب‌شناسی اجتماعی (جامعه‌شناسی انحرافات)*. تهران: آوای نور.
- سراج‌زاده، حسین؛ فیضی، ایرج. (۱۳۸۶). عوامل مؤثر بر مصرف تریاک و مشروبات الکلی در بین دانشجویان. *نامه علوم اجتماعی دانشگاه تهران*، ۸(۳۱)، ۸۱-۱۰۲.
- عبدالرسولی، رضا. (۱۳۸۷). بررسی عوامل مؤثر در اعتیاد جوانان ۱۴ تا ۲۹ ساله شهر تهران، براساس نظریه آگنیو. *مطالعات فرهنگ-ارتباطات (نامه پژوهش فرهنگی سابق)*، ۹(۲)، ۷۹-۱۱۳.
- عزیزی، جلیل. (۱۳۸۷). فقر اقتصادی و سوءمصرف مواد مخدر و مشروبات الکلی در بین جوانان شهر تهران و شمیرانات. *فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی*، ۷(۲۹)، ۲۹-۷۱.
- فروع‌الدین عدل، اکبر؛ صدرالسادات، سیدجلال‌الدین؛ بیگلریان، اکبر و جوادی یگانه، محمدرضا. (۱۳۸۳). تأثیر هم‌نشینی و معاشرت با گروه هنجارشکن و گرایش جوانان به اعتیاد. *فصلنامه رفاه اجتماعی*، ۴(۱۵)، ۳۳۲-۳۱۹.
- فیضی، ایرج؛ علی بابایی، یحیی و رحمتی، محمد مهدی. (۱۳۸۹). بررسی تأثیر خانواده، دوستان و محله بر مصرف مواد مخدر. بررسی *مسائل اجتماعی ایران*، ۱(۴)، ۱۵۰-۱۳۱.
- محسنی تبریزی، علیرضا. (۱۳۸۳). *وندالیزم: مبانی روانشناسی اجتماعی رفتار وندالیستی در مباحث آسیب‌شناسی اجتماعی*. تهران: انتشارات آن.
- مطیعی لنگرودی، سید حسن؛ فرهادی، صامت و زارع، زهره. (۱۳۹۲). عوامل مؤثر بر گسترش اعتیاد در نواحی روستایی (مطالعه موردی: دهستان چهاردولی غربی شهرستان قروه). *پژوهش‌های جغرافیایی انسانی*، ۱(۴۵)، ۸۵-۶۵.
- مکارم، سپیده؛ زنجانی، زهرا. (۱۳۹۲). رابطه دینداری فرد، خانواده و اعتقاد به پیامدهای مصرف مواد با میزان مصرف مواد مخدر. *فصلنامه اعتیاد پژوهی سوء مصرف مواد*، ۷(۲۸)، ۷۵-۸۸.
- ممتاز، فریده. (۱۳۸۱). *انحرافات اجتماعی: نظریه‌ها و دیدگاه‌ها*. تهران: شرکت سهامی انتشار.
- نورانی پور، رحمت‌اله. (۱۳۸۳). بررسی علل اعتیاد به مواد تغییر دهنده خلق و رفتار و روش‌های مؤثر و کارآمد مشاوره اعتیاد. *فصلنامه اعتیاد پژوهی*، ۶(۲)، ۵۴-۱۳.
- وایت، راب؛ هینز، فیونا. (۱۳۸۳). *جرم و جرم‌شناسی*. ترجمه علی سلیمی، قم: پژوهشکده حوزه و دانشگاه.
- ولد، جرج؛ برنارد، توماس و اسنیپس، جفری. (۱۳۸۰). *جرم‌شناسی نظری (گذری بر نظریه‌های جرم‌شناسی)*. ترجمه علی شجاعی، تهران: انتشارات سمت.
- هزار جریبی، جعفر؛ ترکمان، مهدی و مرادی، غلامرضا. (۱۳۸۹). عوامل مؤثر بر گرایش نوجوانان و جوانان پسر شهرستان کرج به مصرف مواد مخدر. *مطالعات مدیریت انتظامی*، ۵(۲)، ۳۳۸-۳۲۲.
- Alexander, Bruce K. (1990). Alternatives to the war on drugs. *Journal of Drugs*, 20(1), 1-27.
- Bounstein, Paul J., Harry, Harry P., Altschuler, David M., & Blair, Louis H. (1990). *Substance Use and Delinquency Among Inner City Adolescent Males*. Washington, DC: Urban Institute.
- Brown, S. (2002). *Adolescent Girls and Addiction*. Jesse Publications, London.
- Burgess, Robert L., & Akers, Ronald L. (1969). *Differential association-reinforcement theory of criminal behavior*. In: Behavioral Sociology. New York: Columbia University Press.
- Bursik Robert J.(1988). Social Disorganization & Theories of Crime & Delinquency Problems & Prospects, *Criminology*, 26(4), 519-551.
- Coleman, V. (2001). *What is Addiction? Who is addicted?*. Translate by: Fakhraei A., Tehran: Ohadi Publication.

- Currie, Elliott (1993), *Reckoning: Drugs, the Cities, and the American Future*. New York: Hill and Wang.
- Glantz., M. D., Weinberg, N. Z., Miner, L. L., & Colliver, J. D. (1999). *The etiology of drug abuse: Mapping the paths*. In M. D. Glantz & C. R. Hartel(Eds.), *Drug Abuse:Origins and interventions* (pp. 3-45).Washington: American Psychological Association.
- Havens, J.R., Walker, R., & Leukefeld, C. G. (2007). Prevalence of Opioid Analgesic Injection among Rural Nonmedical Opioid Analgesic Users. *Drug and Alcohol Dependence*, 87(1), 98-102.
- Herz, D.C. (2000). *Drugs in the Heartland: Methamphetamine Use in Rural Nebraska*. Published by U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, National Institute of Justice, USA.
- Hirschi, T. (1969). *Causes of Delinquency*. Berkeley: Univesity of California Press.
- Hindelang, Michael J. (1978). *Race and Involvement in Common Law Personal Crimes*. American Sociological Review. Vol. 43 (February).
- Madhu, B. (2009). Opium Addiction among Rural Population in Desert Districts of Western Rajasthan: Some Observation from the Study. *Journal of Human Ecology*, 25(1), 1-4.
- Merton, Robert K. (1964). *Social structure and anomie*. In: SturatH.Traub and Craig B. Little (eds.), *Theories of Deviance*. New York: F. E.Peacock.
- Miller, Walter B. (1958). Lower class as a generating milieu of gang delinquency. *Journal of Social*, 14(3), 5-19.
- Siegel, Larry J.(2001). *Criminology, Theories & Typologies*, Wadsworth.
- Surekha Kishore, B. S. (2007) Tobacco Addiction amongst Adolescents in Rural Areas of District Wardha. *JK Science Original Article*, 9(2), 79-82.
- Sutherland, Edwin H., & Cressey, Donald R. (1978). *Criminology*. Philadelphia: J.B. Lippincott.
- Wendy, L., Haight. (2009). Mothers Experience of Methamphetamine Addiction: A Case-Based Analysis of Rural. *Midwestern Women, Children and Youth Services Review*, 31(1), 71-77.
- West R. (2013). *Theory of Addiction*. Addiction Press .PETER M. MILLER& Others. PRINCIPLES OF ADDICTION, Comprehensive Addictive Behaviors and Disorders, Volume 1. .Elsevier Inc.
- Woods, M. (2005). *Rural Geography*. Sage Publication (2 Ltd), Londen.
- Wunsch, J. (2009). Opioid Deaths in Rural Virginia: A Description of the High Prevalence of Accidental Fatalities Involving Prescribed Medications. *American Journal on Addictions*, 18(1), 5-14.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

How to cite this article:

Cheraghi, M., & Mohammadlo, M. (2022). Analysis of the most important factors affecting the spread of addiction in rural areas(Case study: Qara Pashtloo Bala rural district, Zanjan County). *Journal of Studies of Human Settlements Planning*, 17(1), 107-118.

ارجا به این مقاله:

چراغی، مهدی و محمدلو، معصومه. (۱۴۰۱). تحلیل مهم ترین عوامل مؤثر بر گسترش اعتیاد در نواحی روستایی (مطالعه موردی: دهستان قره پشتلو بالا، شهرستان زنجان). فصلنامه مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی، ۱۷(۱)، ۱۰۷-۱۱۸.